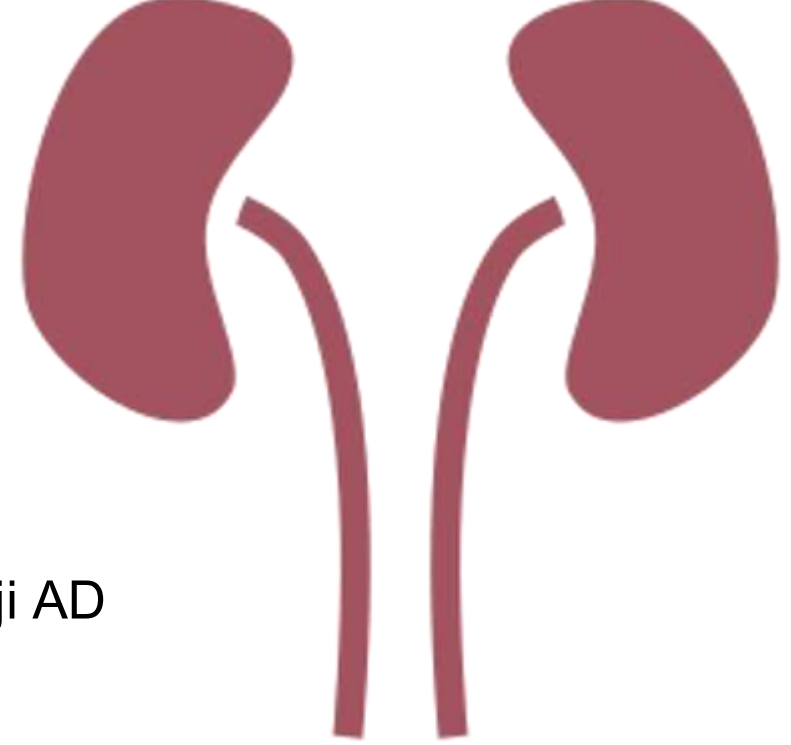

HIV ve ART İLİŞKİLİ OSTEOARTİKÜLER ve RENAL PATOLOJİLER ve YÖNETİMİ

Dr Güle ÇINAR
Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi
İnfeksiyon Hastalıkları ve Klinik Mikrobiyoloji AD

Virüs, inflamasyon, yaşlanma ve ART'ın kesişiminde kemik, eklem ve böbrek

Kemik hastalığı HİYB'de sık ve erken

%43

osteopeni prevalansı

%14

osteoporoz prevalansı

2,02×

vertebral kırık riski (RR)

Genel kırık riski RR 1,32 (1,29–1,35)

Kırıklar HIV-negatif akranlara göre daha genç yaşta görülür.

Çalışmalar arası heterojenite ve yaş/kohort farklılıkları ne anlatıyor?

Kemik kaybı çok bileşenli bir süreç

1

Virüs

gp120, Vpr, Tat →
osteoklastogenez ↑

2

İnflamasyon

IL-6, TNF- α ; kronik
immun aktivasyon

3

İmmun yeniden yapılanma

T hücre kaynaklı RANKL ↑
B hücre OPG ↓

4

İlaç

TDF: fosfatüri, PTH ↑
booster etkileşimleri

Sonuç: RANKL/OPG dengesi yıkım lehine döner

Osteoklast aktivitesi ↑

Osteoblast farklılaşması ↓

ART başlangıcı paradoksu: tedavi başlar, kemik kaybeder

- Rejimden bağımsız: TDF-dışı rejimlerde de kayıp
- İmmun yeniden yapılanmada T hücre kaynaklı RANKL artışı
- Düşük CD4 ile başlayanlarda daha belirgin

Geleneksel risk faktörleri HİYB’de kümelenir

Normal DEXA, sağlam kemik demek midir?

DEXA ne görür?

- Alan yoğunluğu (g/cm^2)
- T- ve Z-skoru
- **Mikromimariyi görmez**
- **Sessiz vertebral kırığı kaçırabilir**

TBS

Trabeküler doku skoru; DEXA görüntüsünden

HR-pQCT

Kortikal ve trabeküler mikroyapı

Mikroindentasyon

Kemik materyal dayanıklılığı

VFA

Morfometrik vertebral kırık taraması

Kırık kemikte başlar, düşmede tamamlanır

Osteosarkopeni

- Kırılganlık; inflamasyon, kemik sağlığı ve T hücre tükenmesiyle ilişkili
- Genç erkeklerde sarkopenik obezite ve düşük KMD; seks steroidleriyle bağlantılı
- Kırık riski yalnız kemikten değil düşmeden de gelir: denge ve kas gücü önemli

TDF kemięe böbrek üzerinden de dokunur

~%90

TAF ile daha düşük plazma tenofovir düzeyi;
hücre içi tenofovir-difosfat korunur

- TDF + booster kombinasyonu en yüksek riski tařır
- Serum fosfat, idrar fosfat ve tübüler proteinüri izlemi
- PrEP kullanicılarında da aynı mekanizma geçerli

TDF'den geçiş kemiği toparlar — kısmen

2023

Front Endocrinol

TDF → TAF pilot RKÇ:
kemik kalitesinde iyileřme

2024

AIDS

Randomize geçiş:
kemik yıkım belirteçlerinde dūřūř

2025

Infect Dis Ther

TDF → B/F/TAF erken ve gecikmeli
geçiş: Çok merkezli RKÇ

Geçiş KMD ve belirteçleri iyileştirir.

INSTI çağında kilo sorun mu?

+ Koruyucu yönler

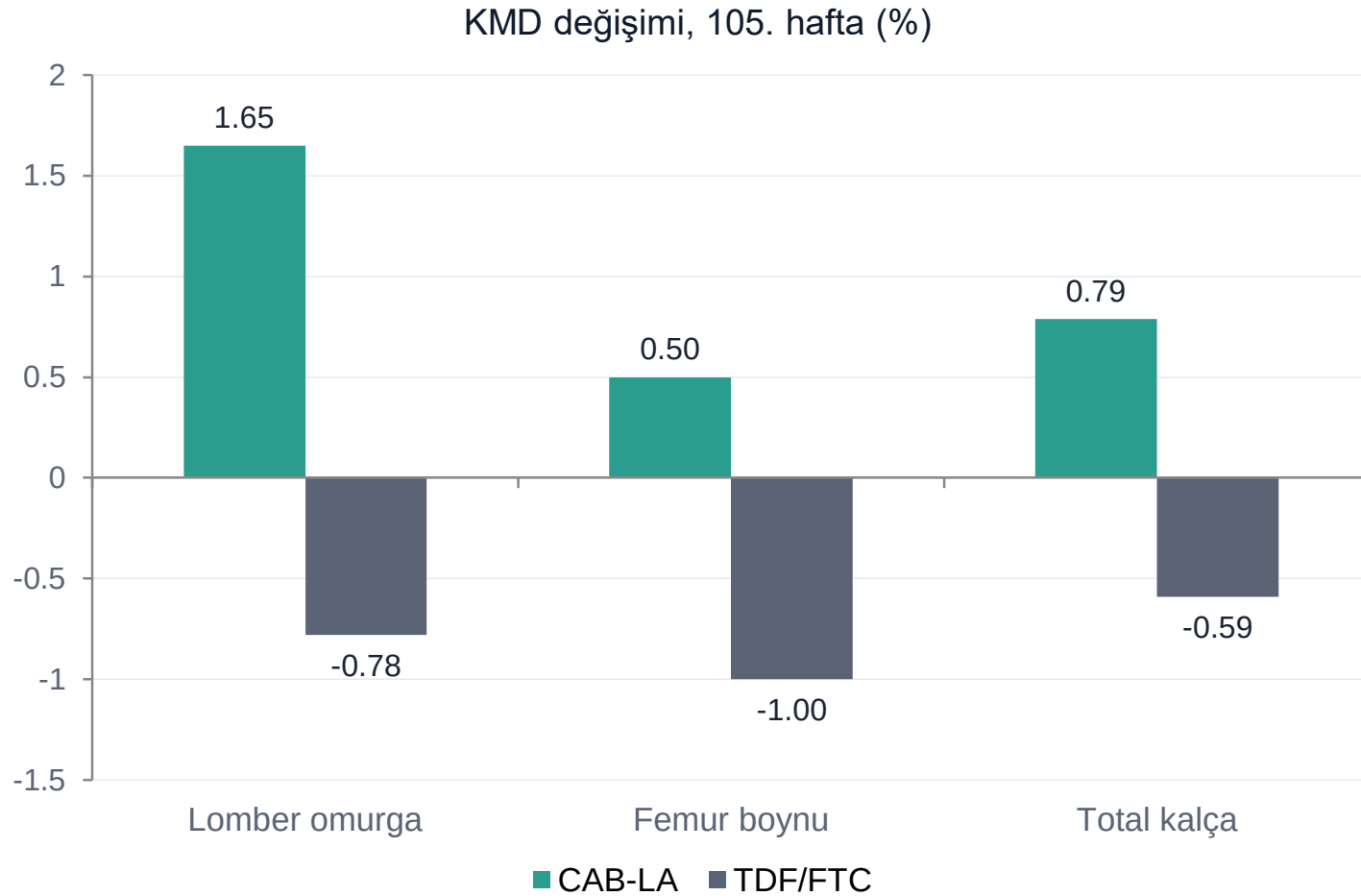
- INSTI rejimleri KMD açısından büyük ölçüde nötr
- Artan vücut ağırlığı ile mekanik yük
- Daha az ilaç etkileşimi (booster yok)

– Endişeler

- Sarkopenik obezite: yağ artarken kas azalabilir
- Kemik iliği yağlanması ve kemik kalitesi
- Kilo artışı kırılabilirlik ve düşme riskini maskeleyebilir

Tartıya değil vücut kompozisyonuna bakılmalı.

Uzun etkili enjeksiyonlar kemiği korur mu?

%15,2 vs %24,6

>%5 KMD kaybı: CAB-LA vs TDF/FTC

- HPTN 083 kemik alt çalışması, n=254
- Kırık riski olanlarda TDF yerine CAB-LA düşünülebilir?

Omurga, HİYB'de kırığın ilk adresidir

2,02×
vertebral
kırık RR

Neden aktif aramalıyız?

- Vertebral kırıkların çoğu asemptomatiktir
- Tek bir vertebral kırık, yeni kırık riskini belirgin artırır ve tedavi eşiğini değiştirir
- DEXA sırasında VFA veya torakolomber lateral grafi ile morfometrik tarama
- Boy kaybı > 4 cm ve kifoz: tarama için klinik ipucu

Osteonekroz: nadir ama iki taraflı ve yıkıcı

Risk faktörleri

Glukokortikoid

Alkol

Dislipidemi

Hiperkoagülabilité

Antifosfolipid antikorlar

Eski PI maruziyeti

Sıklıkla bilateral:
Bir kalçada tanı konunca diğeri MRG ile
değerlendirin.

Kasık ağrısı, normal grafi

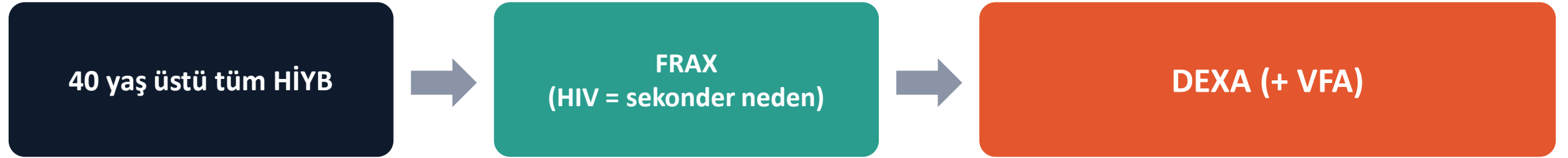
MRG: “double-line” işareti

ARCO evreleme

Erken: kor dekompresyon

Kollaps: total kalça artroplastisi

Tarama: kime FRAX, kime DEXA?

DEXA endikasyonları

- Postmenopozal kadın
- ≥ 50 yaş erkek
- Kırılgnalık kırığı öyküsü
- Yüksek FRAX
- Uzun süreli glukokortikoid kullanımı

Her durumda

- 25(OH)D, Ca, P, ALP
- Sekonder nedenler: hipogonadizm, tiroid, PTH
- Düşme riski değerlendirmesi

Kılavuz var, uygulama yok

Önerilen DEXA

İstenen DEXA

Tedavi başlanan

Risk faktörleri

Klinik risk faktörleri için evet veya hayır yanıtı istenmektedir. Alan boş bırakılırsa "hayır" yanıtı verildiği varsayılır. [Risk faktörlerine ilişkin notlara da bakınız](#)

Kullanılan risk faktörleri şunlardır:

Yaş	▼	Mevcut sigara kullanımı	▼
Cinsiyet	▼	Glukokortikoid kullanımı	▼
Ağırlık	▼	Romatoid artrit	▼
Boy	▼	Sekonder osteoporoz	▼
Önceki kırık	▼	Alkol 3 veya daha fazla ünite/gün	▼
Ebeveynde kalça kırığı	▼	Kemik mineral yoğunluğu (KMY)	▼

FRAX HİYB'de riski hafife alır — düzeltin

1

HIV = sekonder osteoporoz

FRAX'ta ilgili kutuyu işaretleyin

2

Gençlerde düşük duyarlılık

<50 yaşta kırıkları öngörmede yetersiz

3

Modifiye FRAX

Yaşlı veteranlarda performans testi

4

TBS ve FRAXplus

Kemik kalitesi ile risk düzeltmesi

En iyi osteoporoz ilacı bazen doğru ART'dır

Tercih

- TAF içeren rejimler
- Tenofovirsiz INSTI rejimleri (DTG/3TC vb.)
- CAB+RPV LA (uygun hastada)

Dikkat

- Booster'lı rejimler
- ABC (kardiyovasküler riskle birlikte değerlendirin)
- EFV (D vitamini düzeyi)

Kaçının

- TDF, özellikle booster ile
- Kemik riski yüksekse TDF-bazlı PrEP

HBV ko-infeksiyonunda tenofovirden vazgeçmeyin: TAF'a geçin.

Temel önlem + doğru ilaç

Farmakoterapi

Bisfosfonat · denosumab ·
anabolik

ART optimizasyonu

TDF'den geçiş · booster azaltma

Yaşam tarzı ve temel

D vitamini, kalsiyum, direnç egzersizi, sigara/alkol, düşme önleme,
hipogonadizm

İlaç seçiminde incelikler

- Alendronat veya zoledronik asit ilk basamak
- Denosumab bırakılınca rebound: ardından bisfosfonat
- Anaboliklerde kardiyovasküler risk değerlendirmesi
- ART başlangıcında tek doz zoledronik asit (RKÇ'ler)

Özel gruplar, özel kararlar

Perimenopozal kadınlar

Hızlanan kayıp; TDF'den geçişi erken düşünün (BEING)

Ergen ve gençler

Tepe kemik kütleini koruyun; TDF'ten kaçınin

Trans kadınlar

Hormon tedavisi + PrEP etkileşimini gözetin

İleri yaş

Kırılganlık ve düşme; FRAX + fonksiyonel değerlendirme

İnflamatuvar artrit: ART sonrası da bitmedi

	HIV ilişkili artropati	Reaktif artrit	Psoriatik artrit
Tutulum	Asimetrik oligoartrit; diz, ayak bileği	Asimetrik oligoartrit, entezit, daktilit	DİF eklemleri, daktilit, deri ve tırnak
Seyir	Kısa süreli, kendini sınırlayan	Kronikleşebilir	Daha ağır ve inatçı olabilir
HLA-B27	Genellikle negatif	Sıklıkla pozitif	Değişken
Tedavi	NSAİİ, ART	NSAİİ, sulfasalazin	NSAİİ, DMARD; baskılanmış viremide biyolojikler dikkatle

Ayrıcı tanıda unutulmaması gerekenler: IRIS ilişkili artrit, DİLS (diffüz infiltratif lenfositöz sendromu), septik artrit.

HİYB'de kemik hastalığı sık ve erken

ART başlangıcı ve TDF: kemik kaybının iki zirvesi

DEXA tek başına yetmez: vertebral kırık ve kalite

ART optimizasyonu ilk tedavi basamağı

Osteonekroz, artrit ve infeksiyon ayırıcı tanıda

HIV ve böbrek

%4,8–6,4

HİYB'de KBH prevalansı
Afrika'da en yüksek

%54 → %29

Güney Afrika'da
HIVAN'ın biyopsi tanıları
içindeki payı
(2005–09 → 2016–20)

~%13

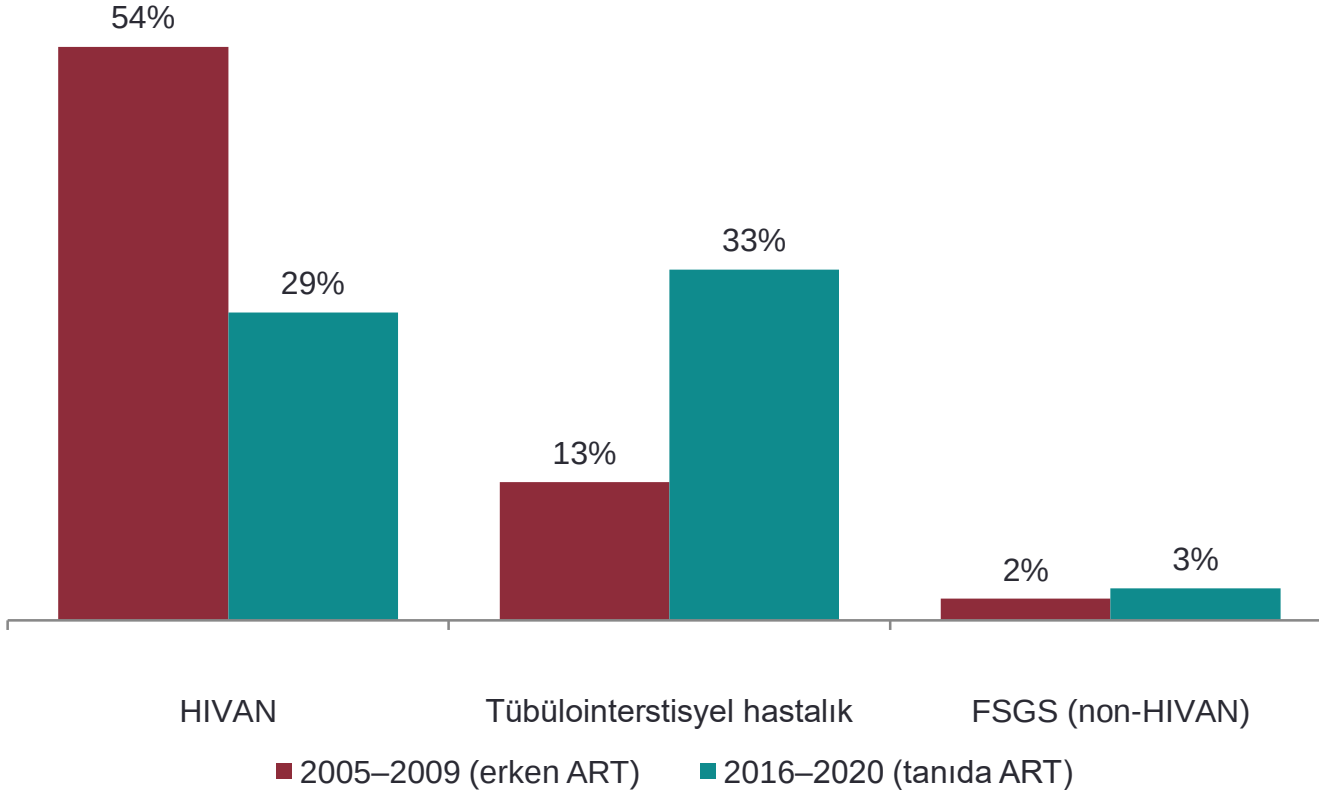
Afrika kökenli
ABD'lilerde iki APOL1
risk alleli taşıyıcılığı

Yük azalmadı, şekil değiştirdi.

ART çağında HIV ilişkili böbrek hastalığı; virüs kaynaklı kollabe glomerülopatiden yaşlanma, HT, DM, genetik yatkınlık ve kümülatif ilaç maruziyetinin belirlediği KBH'ye evrildi.

Biyopsi masasında değişen spektrum

Biyopsi tanılarının oranı (%), n=671, Cape Town

HIVAN payı yarıya indi; tübülointerstisyel hastalık (TİH) yaklaşık 2,5 kat arttı.

Tenofovir maruziyeti TİH ile güçlü ilişkili: aOR 2,99.

TİH olgularının %48'i granüloamatöz interstisyel nefrit — çoğunlukla tüberküloz.

Kaynak ülkelerde modern biyopsi: diyabetik nefropati, arterionefroskleroz, APOL1-FSGS ve immün kompleks GN ön planda.

Dört katmanlı risk: virüs, genetik, konak, ilaç

HIV'e özgü

- Yüksek viral yük, düşük CD4
- Geç tanı / geç ART başlangıcı
- Kronik immün aktivasyon ve inflamasyon
- Böbreğin HIV rezervuarı olması

Genetik

- APOL1 G1/G2 — iki risk alleli
- Afrika kökeni
- Tübüler taşıyıcı polimorfizmleri (ABCC2/ABCC4) — TDF yatkınlığı
- Aile öyküsünde KBH

Geleneksel / konak

- Yaş ≥50: HİVB'de komorbidite daha erken ve sık
- Hipertansiyon, diyabet, dislipidemi
- INSTI dönemi kilo artışı, obezite
- Sigara, KVH öyküsü

İlaç ve koinfeksiyon

- TDF (özellikle booster ile), ATV/r, LPV/r
- Nefrotoksik OI/TB ilaçları, NSAİİ
- HCV viremisi, HBV, tüberküloz
- Damar içi madde kullanımı

HIVAN patogenezi: virüs, podosit ve ikinci darbe

Böbrek bir HIV rezervuarıdır.

Plazma viremi baskılanmışlarda bile greftte HIV RNA saptanabilir; renal kompartman kendi viral evrimini sürdürebilir.

APOL1: evrimsel bir kalkan, renal bir bedel

OR $\approx$ 29

HIVAN riski, iki risk alleli (ABD)

OR $\approx$ 89

HIVAN riski, iki risk alleli (Güney Afrika)

~%50

Tedavisiz HIV + iki risk alleli: yaşam boyu HIVAN riski

- G1 (S342G/I384M) ve G2 (N388/Y389 delesyonu): T. b. rhodesiense'e karşı koruma — pozitif seleksiyon
- Resesif model: iki risk alleli gerekir; penetrans düşük
- Mekanizma: APOL1'in katyon kanalı olarak işlev kazanması → podosit K⁺ kaybı, hücre hasarı
- Tetikleyici "ikinci darbe": HIV, IFN tedavisi, COVID-19, inflamasyon

KDIGO 2025 uzlaşısı

- "APOL1 böbrek hastalığı" tek başına bir tanı kategorisi olarak benimsendi
- Tanı: iki risk alleli + KBH (proteinürik ya da non-proteinürik)
- Afrika kökenli, KBH'li HiYB'de genetik danışmanlıkla genotipleme önerilebilir
- Canlı donör değerlendirmesinde APOL1 testi tartışılmalı

HIVAN: klasik tablo, modern bağlam

Histopatoloji

- Kollabe FSGS: glomerüler yumak kollapsı, podosit hipertrofisi/hiperplazisi ("psödokresent")
- Mikrokistik tübüler dilatasyon, protein silendirleri
- Belirgin interstisyel inflamasyon ve fibrozis
- EM: endotelde tübüloretiküler inklüzyonlar (IFN izi)

Klinik

- Nefrotik düzeyde proteinüri; ödem ve HT beklenenden hafif olabilir
- USG: büyük, hiperekojen böbrekler
- Genellikle CD4 <200, yüksek viral yük, Afrika kökeni
- Tedavisiz seyrinde aylar içinde SEBH

Viral yükü uzun süredir baskılanmış bir hastada kollabe FSGS görürseniz, önce HIVAN değil; APOL1 ilişkili hastalık, diğer viral tetikleyiciler (CMV, parvovirüs B19, SARS-CoV-2) ve ilaçları (IFN, bifosfonat) düşünün.

HIVAN'ın ötesinde: geniş bir spektrum

Glomerüler

- **HIVICK:** IgA nefropatisi, lupus benzeri "full-house" GN, post-enfeksiyöz GN
- **MPGN / kriyoglobulinemi:** HCV viremisi
- **Membranöz:** HBV, sifiliz
- **TMA:** ileri HIV, TTP benzeri tablo
- **Metabolik:** diyabetik nefropati, arterionefroskleroz

Tübülointerstisyel

- **TDF proksimal tübülopatisi:** Fanconi, nefrojenik DI
- **İlaç AİN:** TMP-SMX, rifampisin, beta-laktam, PPI, NSAİİ
- **Granülomatöz İN:** tüberküloz
- **Kristal nefropati:** atazanavir, sülfadiazin, IV asiklovir
- **Diğer:** IRIS ilişkili İN, AA amiloidoz (IVDU)

İpucundan tanıya: pratik ayırıcı tanı

Klinik / laboratuvar ipucu	Öncelikli düşünce	Sonraki adım
Nefrotik proteinüri, yüksek VY, düşük CD4, büyük hiperekojen böbrek	HIVAN	Hemen ART; biyopsi; APOL1
Hematüri, düşük C3/C4, kriyoglobulin	HIVICK / HCV-MPGN	HCV RNA, kriyo, biyopsi; DAA
UACR/UPCR <0,4, normoglisemik glukozüri, hipofosfatemi	Proksimal tübülopati (TDF)	TDF'yi kes; TAF ya da TDF'siz rejim
INSTI/COBI/RPV başlangıcında <0,4 mg/dL kreatinin artışı	Tübüler sekresyon inhibisyonu	Sistatin C; yeni bazal kabul et
Steril piyüri, lökosit silendiri, yeni ilaç	Akut interstisyel nefrit	İlacı kes; biyopsi, steroid
Kolik, kristalüri, atazanavir	Nefrolitiazis / kristal nefropati	Görüntüleme; ATV'yi değiştir
Anemi, trombositopeni, şistosit, LDH artışı	Trombotik mikroanjiyopati	ADAMTS13; acil ART, plazma değişimi

Biyopsi endikasyonu: UPCR >1 g/g, aktif sediment, açıklanamayan hızlı eGFR düşüşü ya da sonucun tedaviyi değiştireceği her durum.

ART ve böbrek: dört mekanizma, dört farklı yaklaşım

Proksimal tübül toksisitesi

TDF (yüksek plazma tenofovir)

Gerçek hasar → ilacı değiştir

Kreatinin sekresyon inhibisyonu

DTG, BIC, COBI, RPV (OCT2 / MATE1)

Gerçek GFR değişmez → izle

Kristal ve taş

ATV (IDV tarihsel);
ATV/r ile KBH riski

Hidrasyon, alternatif rejim

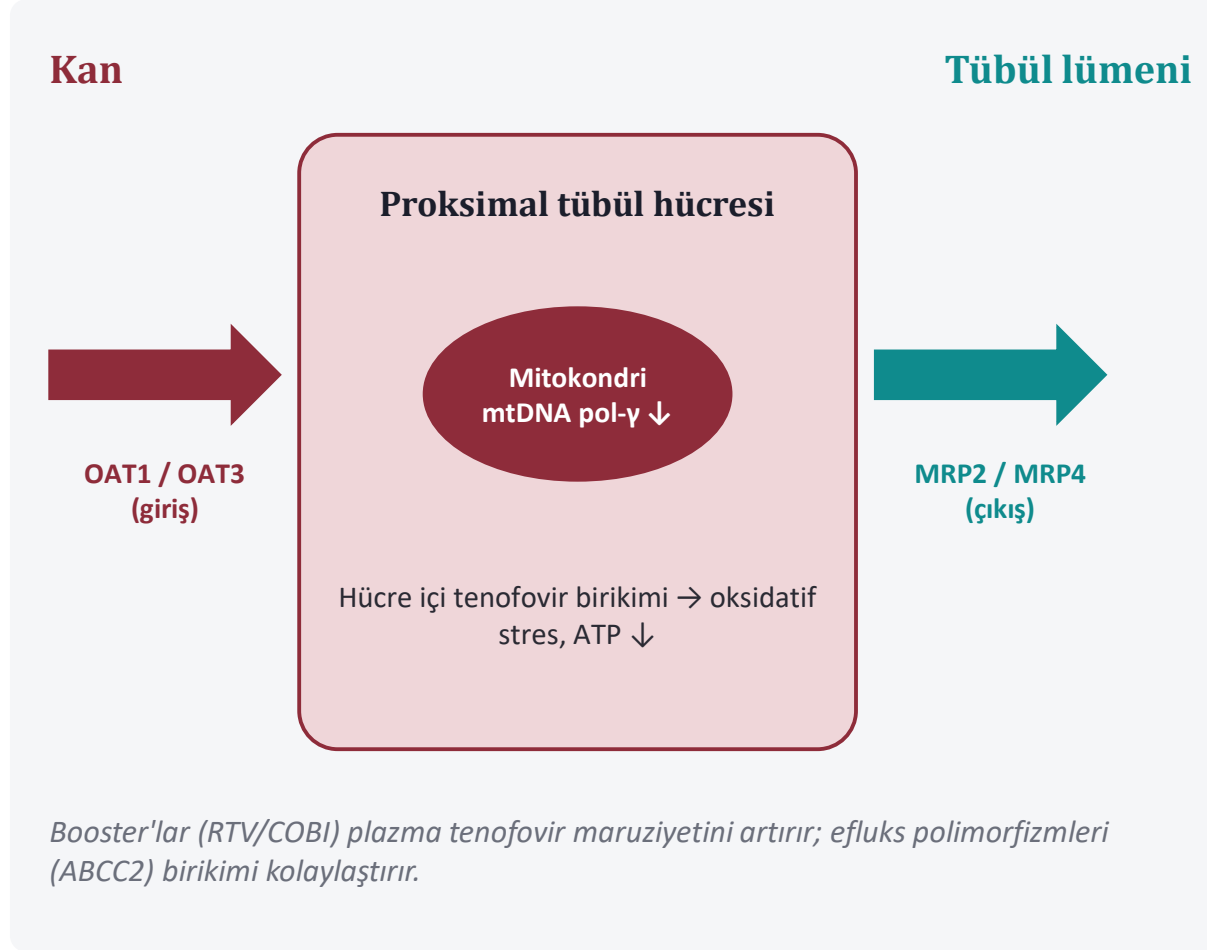
Dolaylı / metabolik

PI: dislipidemi, insülin direnci; INSTI: kilo artışı

Kardiyorenal risk yönetimi

Böbrek açısından nötr seçenekler: ABC, DOR, RAL, BIC, DTG, CAB ve LEN; TAF, TDF'ye göre belirgin daha güvenli.

TDF: proksimal tübülde bir birikim hikâyesi

Klinik spektrum

- Subklinik tübüler disfonksiyon (sık) → Fanconi sendromu (<%1)
- AKİ, KBH progresyonu, nefrojenik diabetes insipidus
- Fosfatüriye bağlı osteomalazi, kemik mineral yoğunluğu kaybı
- Kesilme sonrası düzelme sıklıkla kısmi; uzun maruziyette kalıcı hasar

Risk faktörleri

İleri yaş
düşük vücut ağırlığı
bazal eGFR <90
booster'lı PI
DM/HT
NSAİİ
HCV
Uzun maruziyet süresi

TAF: aynı etkinlik, farklı bir böbrek profili

~%90

daha düşük plazma tenofovir düzeyi (TDF'ye göre); hücre içi TFV-DP daha yüksek

1.069

CrCl 30–89 mL/dk olan HiYB; B/F/TAF ile 240 haftaya kadar izlem (9 faz 3/3b çalışma)

<%0,1

renal advers olay nedeniyle bırakma; proksimal tübülopati ya da Fanconi yok

Güncel kanıt (2024–2026)

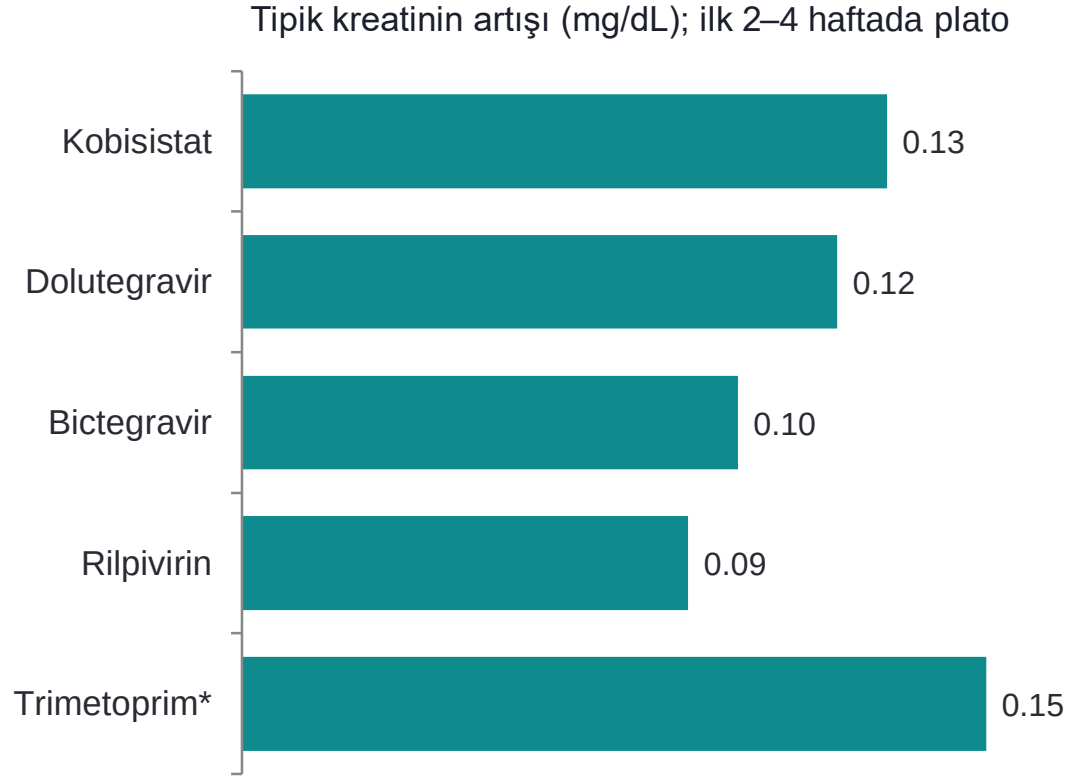
- Sistematik derleme ve meta-analiz: tedavi, PrEP ve HBV'de TAF rejimleri ile daha az renal olay
- B/F/TAF: evre 2'deki hafif CrCl düşüşü (240. hf –6,5 mL/dk) BIC'in kreatinin sekresyonu etkisiyle uyumlu
- HBV ± KBH: TAF'a geçişle eGFR'de düzelme (tek kollu meta-analiz, 2025)

Dikkat

TAF sıfır risk değildir: nadir tübülopati olguları bildirildi. Kilo ve lipid artışı dolaylı kardiyorenal riski etkiler.

"Psödo-eGFR düşüşü": kreatinin yükseliyor, GFR değil

*ART dışı; aynı OCT2/MATE1 mekanizması. Değerler faz 3 çalışmalarından yaklaşık ortalamalardır.

Nasıl yorumlanır?

- **Zaman:** artış ilk 2–4 haftada olur, sonra sabitlenir; bu değer "yeni bazal"dır
- **Eşik:** >0,4 mg/dL ($\approx 35 \mu\text{mol/L}$) artış ya da ilerleyici düşüş gerçek hasarı araştırmayı gerektirir
- **Sistatin C:** tübüler sekresyondan etkilenmez; eGFR_{cr-sis} ile doğrula
- **Proteinüri:** yeni proteinüri eşlik ediyorsa fenomen değil, hastalıktır

PrEP ve böbrek: seçenekler çoğalıyor

Rejim	Böbrek eşiği	Renal profil	İzlem
F/TDF (günlük, oral)	CrCl $\geq$ 60 mL/dk	Küçük, çoğunlukla geri dönüşlü eGFR düşüşü; $\geq$ 50 yaş ve DM/HT'de belirgin	3–6 ayda bir kreatinin
F/TAF (günlük, oral)	CrCl $\geq$ 30 mL/dk	Tübüler biyobelirteçler ve kemik açısından daha iyi (DISCOVER)	6–12 ayda bir
CAB-LA (2 ayda bir, IM)	Renal doz ayarı yok	Böbrek sinyali yok	Rutin
LEN (6 ayda bir, SC)	CrCl $\geq$ 15: ayar yok	PURPOSE 1–2'de renal güvenlik sinyali yok	Rutin

0 / 2.134

PURPOSE 1: LEN kolunda HIV enfeksiyonu (kadınlar, Sahra altı Afrika)

2 / 2.179

PURPOSE 2: LEN kolunda HIV enfeksiyonu; arka plan insidansına göre %96 azalma

AKİ: ART dışındaki suçlular

Akut tübüler nekroz

Amfoterisin B, foskarnet, sidofovir, pentamidin, aminoglikozid, kolistin; sepsis, hipovolemi

Akut interstisyel nefrit

TMP-SMX, rifampisin, beta-laktamlar, PPI, NSAİİ; IRIS ilişkili İN

Kristal / obstrüksiyon

Sülfadiazin, IV yüksek doz asiklovir, atazanavir, metotreksat

Rabdomiyoliz / TMA

Booster + simvastatin, madde kullanımı; ileri HIV'de TMA

Klinik inciler:

TMP-SMX hem kreatinin sekresyonunu hem ENaC'ı bloke eder → psödo-AKİ ve hiperkalemi. Rifampisin: DTG 50 mg 2×1; BIC ve TAF ile birlikte önerilmez. TDF + yüksek doz NSAİİ: AKİ riski belirgin artar.

UACR/UPCR >0,4:

Proteinürinin çoğu albümin, yani **glomerüler** kaynaklı.
Akla HIVAN, HIVICK, diyabetik nefropati gelir.

UACR/UPCR <0,4:

Albümin az, diğer proteinler fazla, yani **tübüler** kaynaklı.
Akla ilk TDF tübülopatisi gelmeli.

1

Tanıda / ART öncesi

eGFR (CKD-EPI 2021), UACR +
UPCR, idrar tetkiki, fosfat,
glukoz, HBV/HCV

2

ART sonrası 1. ay

Kreatinin ve eGFR:
INSTI/COBI/RPV için "yeni
bazal"

3

Yüksek risk / TDF

3–6 ayda bir: eGFR, UPCR,
fosfat, idrar glukozu; tübüler
belirteçler

4

Düşük risk

12 ayda bir: eGFR + UACR/UPCR
+ idrar tetkiki

Seçilmiş durumlarda ek test: Afrika kökenli ve proteinürik KBH'li hastada genetik danışmanlıkla APOL1 genotiplemesi (KDIGO 2025).
Kreatinin güvenilmezse sistatin C; tübülopati şüphesinde RBP/kreatinin veya β 2-mikroglobulin.

eGFR'yi doğru okumak: kreatinin, sistatin C, ölçülmüş GFR

Kreatinini yanıltanlar

- OCT2/MATE1 inhibitörleri: DTG, BIC, COBI, RPV, TMP
- Düşük kas kütlesi: sarkopeni, kaşeksi, ileri yaş, amputasyon
- Yüksek kas kütlesi, kreatin desteği, yüksek proteinli diyet
- Irk katsayılı eski denklemler

KDIGO 2024 yaklaşımı

- İlk basamak: ırk içermeyen CKD-EPI 2021 eGFR_{cr}
- Şüphede: eGFR_{cr}-sis (kombine) ile doğrula
- Sistatin C'nin tuzakları: inflamasyon, tiroid, steroid, sigara
- Kritik kararda (transplant, dar terapötik aralık): ölçülmüş GFR

İrk katsayısının kaldırılması, daha önce fark edilmeyen düşük eGFR'li Siyah bireyleri görünür kıldı; bu değişiklik ilaç dozlaması ve transplant listelemesini doğrudan etkiliyor.

Proksimal tübülopati: tanı kontrol listesi

En az iki kriter = tübülopati

Normoglisemik glukozüri

Plazma glukozu normalken idrarda glukoz

Tübüler proteinüri

UPCR artışı + UACR/UPCR $<0,4$; RBP veya $\beta 2$ -mikroglobulin $\uparrow$

Fosfat kaybı

Hipofosfatemi + $FEPO_4 > \%20$ veya düşük TmP/GFR

Ürat kaybı

Hipourisemi + $FEürat > \%10$

Asit-baz / elektrolit

Hipokalemi, normal anyon açıklı metabolik asidoz (tip 2 RTA)

Yönetim

- TDF'yi kes: TAF ya da tenofovirsiz rejim
- HBV koinfeksiyonunda tenofoviri tamamen bırakma: TAF'a geç
- Fosfat ve D vitamini replasmanı; asidoz düzeltme
- DEXA ile kemik değerlendirmesi (osteomalazi)
- 3 ayda bir fosfat, UPCR, idrar glukozu ile düzelmeyi izle

Risk sınıflama: KDIGO ısı haritası ve D:A:D skoru

	UACR (mg/g) →		
	A1 <30	A2 30–300	A3 >300
G1 ≥90			
G2 60–89			
G3a 45–59			
G3b 30–44			
G4 15–29			
G5 <15			

eGFR (mL/dk/1,73 m²) ↓ · Yeşil: düşük · Sarı: orta · Turuncu: yüksek · Kırmızı: çok yüksek risk

D:A:D KBH risk skoru

HIV'e özgü, 5 yıllık KBH riskini öngören ve dış kohortlarda doğrulanmış skor

- Yaş, cinsiyet, damar içi madde kullanımı
- Bazal eGFR, HCV koinfeksiyonu
- CD4 en düşük değeri, hipertansiyon, diyabet, KVH
- Tam modelde: TDF, ATV/r, LPV/r maruziyeti

<0
Düşük

0–4
Orta

≥5
Yüksek

Pratik algoritma: eGFR düşüşü ya da proteinüri saptandı

1. Doğrula

3 ay içinde tekrar · sistatin C · UACR ve UPCR birlikte · idrar sedimenti

İzole kreatinin artışı

INSTI/COBI/RPV başlangıcı, <0,4 mg/dL, sistatin C normal

İzle; yeni bazal

Tübüler patern

UACR/UPCR <0,4, glukozüri, hipofosfatemi

TDF'yi kes → TAF / TDF'siz

Glomerüler patern

UACR/UPCR >0,4, hematüri, ödem

Nefroloji + biyopsi; RAS-i, SGLT2i

Akut böbrek hasarı

Hızlı kreatinin artışı, yeni ilaç, enfeksiyon

İlaç gözden geçir; prerenal / obstrüksiyon

Nefroloji konsültasyonu: eGFR <30 · kalıcı UACR >300 mg/g · eGFR kaybı >5 mL/dk/yıl · aktif sediment · dirençli HT · açıklanamayan elektrolit bozukluğu

HIVAN tedavisi: zaman böbrektir

ART: hemen

HIVAN tek başına ART endikasyonudur; viral baskılanma renal sağkalımı belirgin iyileştirir. Böbrek dozlamasına uygun, booster'sız INSTI tabanlı rejim tercih edilir.

RAS blokajı

ACE-i / ARB proteinüriyi azaltır, progresyonu yavaşlatır; maksimum tolere edilen doz. K⁺ ve kreatinin izlemi.

SGLT2 inhibitörü

KDIGO 2024: eGFR ≥ 20 ve albüminürik KBH'de önerilir; HIV'e özgü RKÇ yok ama mekanizma ve gözlemsel veri destekler.

Kortikosteroid

Seçilmiş olgularda (belirgin interstisyel inflamasyon); kanıt zayıf, OI riski. Rutin önerilmez.

KBH'de ART seçimi ve doz ayarı

İlaç / rejim	CrCl ≥60	30–59	15–29	<15 / HD
TDF	Ayar yok	Kaçın (EACS <60)	Önerilmez	Önerilmez*
FTC/TAF	Ayar yok	Ayar yok	Önerilmez	HD: günde 1, diyaliz sonrası
B/F/TAF	Ayar yok	Ayar yok	Önerilmez	HD: standart, diyaliz sonrası
3TC	Ayar yok	150 mg/gün (30–49)	Yükleme → 100 mg	Yükleme → 25–50 mg
DTG/3TC (STR)	Ayar yok	≥30: kullanılabilir	Önerilmez	Önerilmez
ABC, DTG, RAL, DOR	Ayar yok	Ayar yok	Ayar yok	Ayar yok; HD'de INSTI-deneyimliye dikkat
DRV/c	Ayar yok	TDF ile CrCl <70 başlama	Ayar yok	Ayar yok
CAB/RPV LA	Ayar yok	Ayar yok	İzlem; veri sınırlı	CAPRI: n=12, olumlu
LEN	Ayar yok	Ayar yok	Ayar yok	<15: veri yok

*Mecbur kalınırsa HD'de haftada bir, diyaliz sonrası. Doz önerileri SmPC ve EACS v13.0/DHHS tablolarına göre; güncel ürün bilgisi ile doğrulayın.

Kardiyorenal-metabolik koruma

1

RAS-i

UACR ≥ 30 mg/g veya HT varlığında; maksimum tolere doz

2

SGLT2i

eGFR ≥ 20 : DM'den bağımsız; diyalize kadar sürdür

3

Finerenon

T2DM + albüminüri; booster'lı rejimde kontrendike

4

GLP-1 RA

FLOW: majör böbrek olaylarında %24 azalma (semaglutid)

5

Statin

REPRIEVE: pitavastatin ile MACE %35 azalma (HİYB)

HIV'e özgü SGLT2i verisi (2025–2026)

- ABD çok merkezli prospektif kohort (JAIDS 2026): SGLT2i kullanan HİYB'de böbrek fonksiyonu kaybının yavaşladığı gözlemlendi
- Fransız kohortu (Infect Dis Now 2025, n=20): viral yük, CD4 ve HIV DNA değişmedi; medyan 3 kg kilo kaybı; IL-1 β ve IL-8 azaldı

Böbrek hastasında kritik ilaç etkileşimleri

Kombinasyon	Etki	Öneri
DTG + metformin	Metformin EAA $\uparrow$ ~%79 (MATE1/OCT2)	Metformin ≤ 1000 mg/gün; eGFR ile birlikte ayarla
BIC + metformin	Metformin EAA $\uparrow$ ~%39	Klinik izlem; eGFR < 45 'te doz azalt
RTV/COBI + finerenon	Finerenon maruziyeti $\uparrow\uparrow$ (güçlü CYP3A4 inhibisyonu)	Kontrendike $\rightarrow$ booster'sız rejime geç
RTV/COBI + takrolimus / siklosporin	CNI düzeyi $\uparrow\uparrow$, toksisite	Transplantta booster'sız rejim tercih
RTV/COBI + simva/lovastatin	Rabdomiyoliz, AKİ	Kontrendike; pitava- / rosuvastatin
INSTI + kalsiyum / demir / lantanyum / Al-Mg	INSTI emilimi $\downarrow$ (şelasyon)	INSTI'yi 2 saat önce veya 6 saat sonra ver
SGLT2i + ART	Anlamli etkileşim yok	Güvenle kullanılabilir

Diyalizdeki HIV'li hasta

- **İnfeksiyon kontrolü:** standart önlemler yeterli; HIV tek başına izolasyon ya da ayrı makine gerekçesi değildir
- **Zamanlama:** diyalizle uzaklaştırılan ilaçlar diyaliz günü, seans sonrası verilir
- **Rejim:** FTC/TAF veya B/F/TAF + diyaliz sonrası doz; ABC/DTG seçenektir
- **HBV:** yüksek doz aşı ve anti-HBs titresi; HBV koinfeksiyonunda TAF içeren rejim
- **Periton diyalizi:** uygun hastada eşit seçenek; peritonit riski benzer

CAPRI çalışması

Ağır böbrek yetmezliğinde uzun etkili CAB/RPV (faz 4)

12

KBH evre 4–5 (eGFR <30), HD olan ve olmayan

%100

48. haftada HIV RNA <50 kopya/mL

0

ciddi ilaç ilişkili advers olay; CAB/RPV düzeyleri terapötik aralıkta

Böbrek transplantasyonu: HIV artık engel değil

HOPE in Action (NEJM 2024)

26 ABD merkezi; HIV+ donörden (n=99) vs HIV- donörden (n=99) böbrek alan HIV+ alıcılar

aHR 1,00

Birincil güvenlik bileşiği (ölüm, greft kaybı, ciddi AE, OI, kanser): non-inferior

aHR ~3

Atılım viremis; ART kesintisine bağlı, tedavi ile düzeldi

Benzer

Hasta ve greft sağkalımı, rejeksiyon; süperenfeksiyon kanıtı yok

Klinik yönetim

- **Aday:** CD4 >200, ≥6 ay baskılanmış viral yük, aktif OI yok
- **Rejeksiyon:** HIV- alıcılara göre daha sık; indüksiyon seçimi ve CD4 dengesi
- **ART:** booster'sız INSTI tabanlı rejim (DTG-SOT pilot çalışması, 2025)
- **Profilaksi:** PCP, CMV, TB taraması, HBV/HCV durumu

Politika: ABD HHS, Kasım 2024 son kuralı ile HIV+ donörden HIV+ alıcıya böbrek ve karaciğer naklini araştırma zorunluluğundan çıkardı.

Ufukta: APOL1 hedefli tedavi ve uzun etkili ART

2023

Faz 2a (NEJM)

Inaxaplin: 13. haftada UPCR'de %47,6 azalma (iki APOL1 alleli, proteinürik KBH)

Eyl 2026

AMPLIFIED (faz 2b)

Orta proteinüri: UPCR -%44,7; T2DM kohortu: -%25,4. İlaçla ilişkili ciddi AE yok

2027 başı

AMPLITUDE (faz 2/3)

Kayıt tamamlandı; 48. hafta ara analizi
→ ABD'de hızlandırılmış onay potansiyeli

Diğer APOL1 yaklaşımları

Antisens oligonükleotidler ve JAK-STAT inhibisyonu (baricitinib) erken faz çalışmalarda

Uzun etkili ART

CAB/RPV, LEN tabanlı kombinasyonlar, haftalık oral seçenekler: böbrek açısından nötr, uyumu kolaylaştırır

Biyobelirteçler

Tübüler hasarın erken tanısı için idrar RBP, β 2-mikroglobulin, KIM-1

HIV ilişkili böbrek hastalığı azalmadı, dönüştü:
komorbidite, genetik ve ilaç

Baskılanmış hastada kollabe FSGS → önce APOL1 ve diğer
ikinci darbeleridüşün.

Kreatinin artışı $\neq$ böbrek hasarı: INSTI/COBI'de yeni bazal,
sistatin C ile doğrula.

UACR ve UPCR birlikte: tübüler ve glomerüler ayrımın en ucuz
yolu.

TDF'den TAF'a ya da tenofovirsiz rejime geçiş kanıta dayalı ve
güvenli.

SGLT2i, RAS-i, GLP-1 RA ve statin: HIV kliniğine taşınması
gereken dörtlü.